

04/10/2007

**Baltasar
Porcel**

'Jo visc en la meua llengua'

Text MONTSERRAT SERRA | Fotografies ALBERT SALAMÉ

L'escriptor Baltasar Porcel (Andratx, Mallorca, 1937) evoca en la literatura el seu món mallorquí mític i ancestral d'Andratx i la seva llengua rica, que és la casa de l'ànima, diu. Farà el discurs de cloenda de la cultura catalana a Frankfurt, i passarà el relleu a la cultura turca. Porcel i la Mediterrània han anat plegats, de sempre. Fins i tot va fer política mediterrània, quan va fundar i dirigir l'Institut d'Estudis Mediterranis.

En l'entrevista, Porcel gasta un humor escèptic i un escepticisme sense gota d'humor del tot implacable.

Aquest any ha estat molt important i molt dur per a Baltasar Porcel. L'escriptor ha superat un càncer als setanta anys, ha estat distingit amb el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes, s'han organitzat jornades d'estudi de la seva obra, a

Barcelona i Palma, se'n publiquen llibres... Diu que, paradoxalment, el càncer li ha donat vitalitat i l'ha empès a escriure una nova novel·la, que té previst d'acabar a final d'any o a principi del que ve. Una novel·la sobre una gran ciutat moderna, la Barcelona d'avui, i d'alguns dels personatges que hi habiten, personatges del nostre temps centrats en la realització de si mateixos.

—Com enfocarà el discurs que tanca el programa de la cultura catalana a la Fira de Frankfurt? Què té ganes d'explicar?

—Crec que parlaré de la creació literària. L'escriptor i la literatura són la creació. A mi, la Fira, des del punt de vista de la venda de llibres, no m'interessa gaire. A mi, m'interessa la literatura: l'alemanya, la catalana, l'espanyola, la universal, d'avui i d'ahir..., per la força creadora que té. I m'interessen molt els lectors intel·ligents i els lectors amb ganes. El lector que he estat jo tota la vida: un lector desbridat. I m'interessa la crítica, la universitat... Sí, penso parlar de la creació. Allò que és important dels meus llibres és la capacitat creadora; i dels altres llibres, igual.

—Quan li van atorgar el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes va dir: 'Jo sóc la meva obra.'

—La meva obra és la conseqüència de la meva vida. I això, qui ho ha explicat millor són els alemanys. Herder era deixeble de Kant i en un moment donat va dir: No, no és tant aquesta transcendència de la intel·ligència sinó que hi ha una ànima de la gent. La sensibilitat, les vísceres, l'entorn, els sons de la natura..., i això es manifesta a través de la literatura. I un altre alemany, Heidegger, diu: L'home és en el seu llenguatge i la llengua és la casa de l'ànima. Doncs bé, jo sóc aquesta persona lligada amb el cosmos, amb el món, a través del món que jo he viscut, en aquest cas la Mediterrània, fonamentalment. On hi ha el sol, l'aigua, els animals, els gens històrics. I es va amollant a través de l'experiència, de la intel·ligència, de la cultura i del coneixement del món vast. I això és la creació. I a través d'això recrees el món i hi trobes noves dimensions i nous sentiments. I a través d'un idioma, d'un instrument, en el qual tu vius, tu ets. Diuen: On viu vostè? A Barcelona. Què coi a Barcelona, jo visc en la meua llengua! Jo podria viure a Frankfurt i continuaria essent el mateix escriptor.

—Podria viure a Frankfurt o a molts altres llocs ara, però allò que l'ha conformat és haver nascut i crescut a Andratx, a Mallorca, i d'això, no en pot prescindir.

—Perquè tot allò que ets se't fa a través de l'entorn, això que dèiem. Quan ets petit et fas, com un animal, a un lloc: uns gens històrics, uns gens personals, uns gens familiars... Per una banda, és d'aquesta saba que et serveixes. I no té res a veure amb el localisme. Perquè és el lloc que representa la comunió, diguem-ne, amb el món, amb l'univers, amb el cosmos. I el conducte entre aquest món instintiu i la comunicació, és la llengua.

—Parli'm de la seva infantesa i de com va conformar el seu cosmos i la seva

La meua obra és la conseqüència de la meua vida

Llengua, la seva casa de l'ànima.

—Jo vivia a una illa Mediterrània, que és Mallorca. I vivia en un poble aïllat de la resta de l'illa, entre mar i muntanya, que era pobre, que no era culturitzat i que havia estat assetjat per la pirateria, històricament. Era un món molt intens, on subsistien formes lingüístiques antigues i deformacions dialectals pròpies. Jo vivia dins aquest món, dins unes cases, unes terres i una família, i tots anàvem de l'una banda a l'altra. Em va marcar enormement. I llegia. És clar, la lectura em va obrir el món. Jo vivia en un món pobre, tancat, però molt intens. I quan em vaig abocar a les finestres de la lectura, vaig continuar essent allò, però ho vaig ser dins el món ampli. De seguida em vaig concebre en la novel·lística russa del segle XIX, en la novel·lística americana del segle XX, en la novel·lística italiana, alemanya, francesa, els clàssics grecs, i més endavant en la poesia xinesa... Precisament pel fet de ser una persona tan arrelada sóc una persona oberta al món.

—Però de petit i de jove vostè es forma en un moment difícil i complicat, sobretot quant a la llengua, a la seva casa de l'ànima. Perquè durant el franquisme té una llengua familiar ancestral, però té una altra llengua imposada.

—Què vol que li digui. Dir que no és important no és veritat. El franquisme va ser una immensa rucada, una rucada criminal. Però jo sóc més important que en Franco, jo sóc més important que el franquisme. S'ha demostrat, no

hi ha retop. Per tant, sí, hi havia aquest problema. Però la llengua que parlàvem nosaltres i en què pensàvem era un dialecte del català. El castellà, ens l'ensenyaven a l'escola, però els mestres mateixos parlaven en mallorquí. I el castellà va ser una llengua de comunicació cultural. El castellà era una imposició, però només faltaria que, a sobre que et fastiguegen, tu t'hi sumis declarant-te vençut per qui et fastigueja. No. Jo continuava parlant mallorquí, em vaig posar a escriure en català, i el castellà em va servir de comunicació i finalment m'ha servit per guanyar-me la vida amb el periodisme. Al final, el castellà, a mi, no m'ha perjudicat. Em va perjudicar evidentment en Franco. Però la força normal del castellà també pesa sense en Franco. Actualment a Barcelona es pot viure perfectament sense parlar ni entendre el català, però no es pot viure a Barcelona sense parlar i entendre el castellà. Això és així. Que és absurd? Que és bèstia? La realitat és aquesta.

—El preocupa?

—Home, és clar, és preocupant. Preocupant per a vèncer-lo, no pas preocupant perquè m'aixafi. Però és preocupant. I això passa perquè el castellà és una llengua poderosa i el català una llengua més petita. També els passa als suecs, als holandesos... Les llengües petites tenen aquesta mena de problemes. I què vols fer-hi? S'ha de lluitar per resoldre'ls. Però vull dir que la culpa intrínsecament no és del castellà. És una llengua forta. És un tema complex, aquest.

—Creu que Europa s'encamina cap a una pluralitat cultural que va més enllà dels estats?

—Jo no ho crec. Això em sembla que és el consol dels petits, el consol dels dèbils. Les grans unitats polítiques i culturals no es trencaran, continuaran. Unes agafaran més força i unes altres no tanta, però no desapareixeran. Llavors, les petites allò que han de fer és esforçar-se per créixer també enmig de les grans. Però miri què li dic: la independència política de què tant es parla dels petits no suposa més força cultural. Perquè la força cultural dels grossos continuarà essent-hi. Per tant, s'ha d'anar molt viu aquí. Dins el món del catalanisme es pensaven que un cop mort el Franco ja hauríem guanyat, un cop entréssim a Europa... Doncs no va així, això. Has de competir en la llibertat i competir en la llibertat és dur, molt dur. Però s'ha de competir i s'ha de guanyar, a més.

La política, en el millor dels casos, és una bona administració i en el pitjor una xerrameca aprofitada

I per guanyar s'ha de ser intel·ligent, no es pot ser beneït ni creure en històries. França, Alemanya, Anglaterra no es trencaran. Però, per què s'han de trencar? Qui les ha de trencar?

—Creu en una cultura mediterrània?

—Evidentment. No s'ha de confondre unitat amb uniformitat. La Mediterrània és una mostra clara a Europa que unitat no és uniformitat. A la Mediterrània hi ha una cultura formada per una sèrie de cultures, per una sèrie de llengües, de paisatges, d'ètnies..., i existeix una civilització creada per tot això. Per exemple, què vol avui tot el món? L'estat del benestar, els drets humans, la democràcia política. Tot això és un invent mediterrani, un invent grec. Això, ho inventa Pèricles políticament; i conceptualment, filosòficament, ho inventa Protàgoras quan diu: 'L'home és la mesura de totes les coses'. Bé, això és cultura mediterrània. És a dir, la cultura sensual, la cultura de la llum. Només cal veure la pintura mediterrània: Van Gogh era un pintor fosc i tenebrós fins que no va venir a la

Mediterrània, a la Provença, i es va convertir en un esclat de llum i de color. I també passa amb Paul Klee, quan va a Tunis; i passa amb Matisse, quan va al Marroc.

—Aparentment sembla que abans hi havia més vincles i més consciència de pertànyer a una cultura mediterrània.

—Perquè la gent només pensa en vincles polítics. La política, anant bé, em sembla perfecta, com el servei de correus. El servei de correus ha de funcionar. Ara, creure que la política és la base de la civilització, no! La política, en el millor dels casos, és una bona administració i en el pitjor dels casos, una xerrameca aprofitada. A Catalunya jo vaig fundar l'Institut d'Estudis Mediterranis, amb el president Pujol, i vàrem fer una política mediterrània. Això es va deixar perdre. I Espanya no s'ha embarcat mai en una política mediterrània. Però el fet mediterrani continua aquí. En Cervantes és un escriptor mediterrani. Si es llegeix un llibre que va escriure, 'El Quixot', és ple de mediterrani. Lorca és un poeta mediterrani. Ara, que la política no funciona, doncs què vol que

hi faci. La política la millor cosa que té són les eleccions, perquè pots canviar els polítics. És com el divorci en el matrimoni.

—Com valora la literatura catalana actual? I l'alemanya?

—Miri, no conec bé cap de les dues. A partir d'aquí, li diria que la impressió que en tinc és bona, en totes dues. Hi ha autors interessants, hi ha un món cultural viu, es proposen obres amb ambició... La impressió és bona de totes dues literatures.

La Mediterrània és una mostra clara a Europa que unitat no és uniformitat

—Té traduïts alguns títols a l'alemany. Li acaben de publicar 'Difunts sota els ametllers en flor', i fa anys que hi té traduït 'Cavalls cap a la fosca'.

—Són dos llibres en els quals mitifico el meu món d'origen mallorquí. A 'Cavalls cap a la fosca' és una mitificació secular, tràgica. I 'Difunts sota els ametllers en flor' és un llibre poètic, on agafo el paisatge, la vall del meu poble; i els morts de dins d'aquest paisatge, els faig sortir a passejar i els evoco. A mi, m'agrada molt la literatura russa del segle XIX. Doncs miri, si aquest llibre fos tan bo com 'Les ànimes mortes' de Gògol, estaria contentíssim. És un llibre esplèndid. I ara parlo de Gògol per explicar què és, per a mi, la literatura. Quants exemplars es vendran de 'Les ànimes mortes' a la Fira de Frankfurt? M'agradaria de saber-ho. I quants se'n vendran per Sant Jordi? Doncs, a mi, em sembla el llibre més important

publicat. Per mi, això és la literatura. La literatura és un fenomen estranyament viu i poderós i encisador.

—I com creu que el públic alemany rebrà aquestes dues novel·les?

—No ho sé exactament. Ho sabia fa anys, perquè vaig tenir bons lectors alemanys els anys cinquanta. Hi havia uns alemanys, sobretot del sud, que venien al meu poble, érem bons amics i eren bons lectors. Però jo, amb Alemanya, hi he tingut poca relació. Si em digués França, Itàlia, els Estats Units, sé més bé com veuen els meus llibres, m'han donat premis, se n'ha escrit molt... A Alemanya, no ho sé, espero que ho llegeixin com si llegissin Gògol.

—El fet que Mallorca sigui una illa tan atractiva per als alemanys, a la curta o a la llarga, pot ser un avantatge per als autors balears?

—Si escriuen en alemany, suposo que sí. Si Mallorca es converteix en un altre estat alemany, llavors sí. Però, si no, no. Els alemanys no s'han interessat per aprendre res mallorquí. Els alemanys són allà, s'hi compren una casa o hi van de vacances. S'estan a casa i no es preocupen dels indígenes.

—És crític amb aquest fet?

—Crític? No. Som nosaltres que hem construït els hotels i venut el terreny. No, és un fet. Ara, si Mallorca tingués la sort de ser un estat alemany, això podria anar bé. De moment els ho venem tot, però sense cap avantatge. I jo des d'aquí advoco perquè es faci un referèndum sobre aquesta qüestió. De moment, trobo que tot seria més fàcil si ens fèssim alemanys. Ja tindriem moltes coses fetes, molts avantatges. Mira, a Alemanya estan millor que no aquí. Aquí tenim el sol, tenim la mar, unes hortes amb uns productes esplèndids... Això és un avantatge i, si a més d'això, estiguéssim dins un estat que funciona molt bé, doncs, què vols més.

—Aquest últim any ha estat molt intens i important. Li han passat moltes coses.

—I me'n continuen passant. Ara a Mallorca la universitat dedica unes jornades de tres o quatre dies a la meua obra. M'han donat la medalla d'or de Mallorca. S'han de publicar llibres. A Barcelona m'han donat el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes, han fet llibres sobre mi, he tingut un càncer de mil diables del qual m'he curat perfectament. Només em faltaria ser alemany ara.

—Com ho viu tot això?

—Home, amb una gran intensitat. Salvar-se del càncer és prou important, perquè és una cosa devastadora. Però aquí hi ha bons metges i la

Si Mallorca tingués la sort de ser un estat alemany, això podria anar bé. De moment els ho venem tot, però sense cap avantatge

ciència és un fet importantíssim. La ciència i els metges, això és la pàtria, i no pas una bandera.

—I la literatura?

—La literatura és el cel. I durant aquest temps he fet una novel·la. He estat tot l'estiu aquí a casa, un mes i mig treballant dotze i catorze hores diàries. Tenia molt de material. Em manca acabar-la; ara no tinc temps, però l'acabaré a final d'any o principi del que ve. Una novel·la que tindrà unes quatre-centes pàgines, i que ja en té tres-centes trenta de fetes. I això em té molt content.

—Pot avançar de què va aquesta novel·la nova?

—És una novel·la sobre una gran ciutat moderna, a través de dues línies fonamentals i d'una sèrie de ramificacions. És la Barcelona d'ara, però alhora és Barcelona com a paràbola de la gran urbs moderna. No és una novel·la localista. És una novel·la sobre l'ésser humà, sobre les passions d'uns personatges. L'obra creix des de dintre. D'aquí ve que tancar-me aquest mes i mig, intensament, treballant en això i prou, ha estat formidable. El llibre s'ha apoderat de mi i de casa meua i ha anat creixent. Estic molt content.

—Situat la novel·la en aquesta gran urbs contemporània per explicar què?

—Per explicar la vida, què és el món, què és l'ésser humà en aquestes circumstàncies, l'home, les seves ambivalències, les seves contradiccions... En la vida actual hi ha grans

desafiaments. Els protagonistes són personatges del nostre temps centrats en la realització d'ells mateixos.

—Superar un càncer l'ha canviat? Ha afectat la seva literatura?

—A mi, m'ha afectat en el sentit que m'ha donat vitalitat, paradoxalment. Si hagués quedat malament, si hagués patit molt..., però el càncer m'ha fet veure que jo sóc. Abans vivia molt immersit en un ambient i el càncer m'ha fet veure que tot això no és res, que la cosa important sóc jo, la meua capacitat, la meua obra, jo mateix. I que la meua capacitat de llançament ha de ser cavalls no cap a la fosca sinó cap al dia. Mentre tens el problema, hi ha moments de tristor, perquè et pots morir i pot desaparèixer tot. Però amb un càncer l'única cosa que pots fer és vèncer-lo o et venç ell a tu. I davant d'això, l'única cosa que tens ets tu mateix. I a mi, m'ha accentuat això. T'has de fer el teu propi destí. Però la major part de gent viu en un destí que li fan. La gent viu molt sotmesa a l'ambient. Abans, els esquemes generals, els veia molt importants i ara no els hi veig tant, veig més important l'ésser, la persona, els impulsos.

—I aquest nou llibre ja té títol?

—No. Serà un títol que voldrà abraçar la complexitat bona i dolenta, la complexitat com a element actiu impulsor, al qual supedites la moral i les ideologies.